

Vår saksbehandler: Kjersti Botnan Larsen

Fylkesmenn
Fylkeskommuner
Kommuner
Statlige skoler
Private grunnskoler

Udir-9-2010 – Informasjon om endringer i forskrift til opplæringsloven kapittel 17 – Elevens rett til læremiddel på eiga målform

1. Innledning

Elever, lærlinger og lære kandidater¹ har krav på læremidler på egen målform, jf. opplæringsloven § 9-4. Det fremgår her at det i andre fag enn norsk kun skal brukes læremidler som foreligger på nynorsk og bokmål, disse læremidlene skal foreligge til samme tid og samme pris. Paragraf 9-4 lyder:

I andre fag enn norsk kan det berre brukast lærebøker og andre læremiddel som ligg føre på bokmål og nynorsk til same tid og same pris. I særlege tilfelle kan departementet gjere unntak frå denne regelen.

Norske og samiske lærebøker og tilsvarande digitale læremiddel som blir brukte i skolen, skal vere i samsvar med offisiell rettskriving. Nynorskutgåvene skal følgje læreboknormalen. Med lærebøker er her meint alle trykte læremiddel som elevane regelmessig bruker for å nå vesentlege delar av kompetansemåla i eit fag.

Lesebøkene i norskfaget i grunnskolen skal ha nok tilfang på begge målformer slik at elevane lærer å lese både bokmål og nynorsk.

Ordlister og ordbøker til skolebruk skal godkjennast av Språkrådet.

Departementet gir nærmare forskrifter om kva læremiddel som er omfatta av kravet i første leddet.

Reglane i første og fjerde ledd gjeld ikkje for samiske læremiddel.

Kunnskapsdepartementet har endret § 9-4 med virkning fra 1.8.2010 og informerer om endringen i rundskriv F-10-10.

Kravene i opplæringsloven § 9-4 gjelder også for private skoler godkjent etter opplæringsloven § 2-12.

Kunnskapsdepartementet har gitt nærmere regler om retten til læremidler på egen målform i forskrift til opplæringsloven kapittel 17. Disse ble endret fra 1.8.2010. Kapittel 17 tydeliggjør innholdet i kravet i opplæringsloven § 9-4 om at lærebøker og andre læremidler skal foreligge på nynorsk og bokmål til samme tid og samme pris.

2 Bakgrunn

Nynorsk og bokmål har vært likestilte målformer i Norge siden 1885. I Soria Moria- erklæringen påpekte Regjeringen Stoltenberg viktigheten av å opprettholde to norske skriftkulturer; nynorsk og bokmål. Det understrekes også her at "nynorsk og bokmål formelt sett er likestilte, men at nynorsk reelt sett har vanskeligere vilkår. Det er derfor viktig å sørge for å sikre nynorsk gode utviklingsmuligheter." Regjeringen følger i St.meld. nr. 23 (2007-2008) "Språk bygger broer"

¹ I det følgende vil betegnelsen elev også omfatte lærlinger og lære kandidater.

Dato: 20.08.2010

Vår saksbehandler: Kjersti Botnan Larsen

opp formuleringen i Soria Moria-erklæringen og understreker viktigheten av en aktiv språkpolitikk. I St.meld. nr. 23 (2007-2008) "Språk bygger broer" side 39 understrekes det at nynorsk er godt etablert i offentlige sammenhenger. Utdanningssektoren, kirken, offentlig forvaltning, litteratur- og kulturliv og humanistiske fag oppgis som eksempler på områder hvor nynorsk står sterkt. Imidlertid er presset mot nynorskbrukere stort og det er i realiteten ulikheter i ressursituasjonen til bokmål og nynorsk. Dette viser seg i forhold til tilgangen på læremidler på nynorsk i opplæringen. Dette er i strid med kravet i opplæringsloven § 9-4 om at læremidler skal foreligge til samme tid og samme pris på begge målformer.

3 Nærmere om § 9-4

Opplæringsloven § 9-4 første ledd regulerer kravet til språklige parallellutgaver og innholdet i elevens rett til læremidler på egen målform. Det fremgår av opplæringsloven § 9-4 første ledd at det "I andre fag enn norsk berre kan brukast lærebøker og andre læremiddel som ligg føre på bokmål og nynorsk til same tid og same pris". I dette ligger en individuell rett for eleven til å få læremidlene sine på bokmål eller nynorsk. Videre er dette å forstå som et krav til skoleeier, når skoleeier skal avgjøre hvilke læremidler som skal brukes i de ulike fagene. Skoleeier skal kjøpe inn læremidler som foreligger på både nynorsk og bokmål, til samme tid. Dette innebærer at skoleeier ikke kan kjøpe inn et læremiddel som i dag kun foreligger på bokmål, men som i løpet av de neste seks månedene skal utgis på nynorsk. Dette vil være i strid med elevens rettigheter. Skoleeier må da velge et annet læremiddel isteden. Det understrekes også at skoleeier ikke kan velge å bruke læremidler som er dyrere på eksempelvis nynorsk enn på bokmål. Paragraf 9-4 fastsetter også at kravene i bestemmelsene kan fravikes i forskriftsform.

4 Nærmere om forskrift til opplæringsloven kapittel 17 – Elevens rett til læremiddel på eiga målform

Tittelen på kapittel 17 er endret fra "Kravet om språkleg parallellutgåve" til "Elevens rett til læremiddel på eiga målform". Denne endringen er gjort for å tydeliggjøre elevens rettigheter. Det understrekes videre at bestemmelsene i kapittel 17 gjelder for læremidler. Dette er i samsvar med virkeområdet som angis i opplæringsloven § 9-4 første ledd. Bestemmelsen gjelder for eksempel ikke læringsverktøy som tekstbehandlingsprogram og andre kontorstøtteprogram.

§ 17- 1 Elevens rett til læremiddel på eiga målform

Eleven har rett til læremiddel på ønskjå målform; nynorsk eller bokmål. Kravet til språklege parallellutgåver skal gjere det enklare for eleven å gjere seg nytte av opplæringa og sikre dei språklege rettane som eleven har.

I andre fag enn norsk kan det berre brukast læremiddel som ligg føre på nynorsk og bokmål til same tid, med mindre læremiddelet er omfatta av unntaka i § 17-2. Kravet til språkleg parallellitet gjeld berre for fag med årskull over 300 elevar.

Kravet om språklege parallellutgåver gjeld for læremiddel som skal brukast regelmessig i opplæringa og dekkjer vesentlege delar av kompetansemåla eller er viktig for dei grunnleggjande ferdigheitene i læreplanen for fag i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Med regelmessig meiner ein at læremiddelet blir brukt fast, over ei lengre periode eller jamleg. Når det er tvil om eit læremiddel dekkjer vesentlege delar av læreplanen i fag, skal skoleeigar vurdere saka konkret.

Med læremiddel meiner ein alle trykte, ikkje-trykte og digitale element som er utvikla til bruk i opplæringa. Dei kan vere enkeltstående eller gå inn i ein heilskap, og dekkjer aleine eller til saman kompetansemål i Læreplanverket for Kunnskapsløftet.

Postadresse:
Postboks 9359 Grønland, 0135 OSLO
Besøksadresser:
Schweigaards gate 15 B, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:
+47 23 30 12 00
Telefaks:
+47 23 30 12 99

E-post:
post@utdanningsdirektoratet.no
Internett:
www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:
7694 05 10879
Org.nr.:
NO 970 018 131 MVA

Dato: 20.08.2010

Vår saksbehandler: Kjersti Botnan Larsen

Når det skal vurderast om læremiddelet er omfatta av kravet til parallellitet gjeld dei same vurderingane for trykte og digitale læremiddel.

Merknad til § 17-1 Elevens rett til læremiddel på eiga målform

Paragraf 17-1 regulerer innholdet i elevens rett til læremiddel på egen målform. Bestemmelsen fastsetter nærmere i hvilke tilfeller kravet til språklige parallellutgaver gjelder. Bestemmelsen er en sammenstilling av tidligere §§ 17-1 og 17-2.

Paragraf 17-1 første ledd slår fast at eleven har rett til læremiddel på egen målform. Elevens rett utledes av kravet til språklige parallellutgaver slik det fremgår av opplæringsloven § 9-4. Det er nytt at elevens rett uttrykkes eksplisitt. I annet punktum er hensikten bak elevens rett tatt inn. Dette er for å tydeliggjøre viktigheten av bestemmelsene. Hensikten var tidligere regulert i § 17-2, dette innebærer derfor ikke noe nytt.

Paragraf 17-1 annet ledd første punktum gjentar hovedregelen i opplæringsloven § 9-4 første ledd om at kun læremiddel som foreligger på samme tid til samme pris skal brukes. Dette er inntatt av pedagogiske grunner. Det er i annet ledd annet punktum fastsatt at kravet om språklig parallellutgaver kun gjelder for fag med årskull over 300 elever. Dette er en videreføring av § 17-2 i tidligere forskrift. Denne regelen innsnevrer virkeområdet til elevenes rett noe. Innsnevringen er gjort av økonomiske og praktiske grunner. Dette innebærer at kravet om språklig parallellutgave for eksempel ikke vil gjelde for noen av "småfagene" innenfor fag- og yrkesopplæringen.

Paragraf 17-1 tredje ledd inneholder vilkårene for at et læremiddel skal være omfattet av kravet til språklig parallellutgave. Det er ikke slik at alle læremidler som brukes i skolen må foreligge på både nynorsk og bokmål til samme tid og samme pris. For at et læremiddel skal omfattes av kravet må det for det første brukes regelmessig i opplæringen og for det andre må det dekke vesentlige deler av kompetansemålene eller være viktig for de grunnleggende ferdighetene i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Det er også fastsatt i tredje ledd hvordan disse vilkårene skal vurderes. Det må understrekes at dette vil være skjønnsmessige vurderinger som skoleeier må vurdere konkret i forhold til hvert eneste læremiddel som er tenkt brukt i opplæringen, forutsatt at ikke læremiddelet foreligger på begge målformer til samme tid og samme pris eller læremidlet er omfattet av en av unntaksbestemmelsene. Denne bestemmelsen er en videreføring av tidligere § 17-2 første ledd siste punktum, bestemmelsen er korrigert i beregsbruken slik at den passer til Læreplanverket for Kunnskapsløftet.

I § 17-1 fjerde ledd defineres begrepet læremiddel. Denne bestemmelsen er en videreføring av § 17-2 annet ledd i gjeldende forskrift, men begrepet læremiddel er snevret noe inn ved at læremiddel her er avgrenset til å være element "som er utvikla til bruk i opplæringa". I dette ligger at elementer læreren tar i bruk i opplæringen og som ikke er utviklet til bruk i opplæringen ikke vil omfattes av parallellkravet siden de ikke vil være innenfor avgrensningen av læremiddel slik den angis her. Ved en slik avgrensning vil det være lettere å avgjøre for hvilke element som må foreligge på nynorsk og bokmål. Det understrekes at læremidler kan være både trykte og digitale og at det er ingen forskjell på disse når det gjelder kravet her.

Paragraf 17-1 femte ledd presiserer at trykte og digitale læremiddel skal være gjenstand for de samme vurderingene. Reglene er de samme for trykte og digitale læremiddel. Presiseringen er ny. Dette følger allerede av definisjonen av læremiddel i § 17-1 fjerde ledd, men er inntatt av pedagogiske grunner. Dette er for å unngå usikkerhet om hvilke regler som gjelder for digitale læremidler.

Postadresse:
Postboks 9359 Grønland, 0135 OSLO
Besøksadresser:
Schweigaards gate 15 B, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:
+47 23 30 12 00
Telefaks:
+47 23 30 12 99

E-post:
post@utdanningsdirektoratet.no
Internett:
www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:
7694 05 10879
Org.nr.:
NO 970 018 131 MVA

Dato: 20.08.2010

Vår saksbehandler: Kjersti Botnan Larsen

§ 17-2 Unntak frå parallellkravet

Reglane i § 17-1 skal ikkje hindre at elevane får ta i bruk eit breitt tilfang av læremiddel i opplæringa.

Kjeldestoff, bakgrunnsstoff, artiklar, avisar, oppslagsverk og likande kjem ikkje under kravet til språklege parallellutgåver, sjølv ved regelmessig bruk.

Læremiddel der den norske teksten utgjør ein mindre del, kjem ikkje inn under kravet til språkleg parallellutgåve.

Merknad til § 17-2 Unntak frå parallellkravet

Paragraf 17-2 inneholder unntak fra kravet til språklig parallellutgave. Denne bestemmelsen er en sammenstilling av tidligere §§ 17-2 og 17-3.

Paragraf 17-2 første ledd understreker at reglene i § 17-1 ikke skal være til hinder for at elevene får bruke et bredt tilfang av læremidler i opplæringen.

Paragraf 17-2 annet ledd lister opp unntak fra kravet i § 17-1. Her fremgår det at kildestoff, bakgrunnsstoff, artikler, aviser, oppslagsverk og liknende ikke omfattes av parallellkravet. Dette gjelder uansett om disse elementene brukes regelmessig. Dette er egentlig overflødig. Disse elementene ville også kunne unntas fordi de for det første sjelden er "utviklet til bruk i opplæringen" som er et krav til læremidlet i ny § 17-1 fjerde ledd og for det andre er neppe kravet om at elementet må dekke vesentlig kompetansemål eller være viktig for de grunnleggende ferdighetene i Læreplanverket for Kunnskapsløftet. Dette er inntatt av pedagogiske grunner. I tidligere § 17-3 første ledd var det presisert at også spesiell programvare som ikke til vanlig blir brukt som kontorstøtteprogram er unntatt fra kravet til språklig parallellutgave. Dette er fjernet fra § 17-2 siden spesiell programvare skal vurderes etter vilkårene i § 17-1 tredje og fjerde ledd, og trolig vil falle utenfor her. Det minnes om at digitale læremidler skal vurderes på samme måten som trykte.

Paragraf 17-2 tredje ledd viderefører unntaket i tidligere § 17-4 første ledd om at i læremiddel hvor den norske teksten utgjør en mindre del, er det ikke krav om språklig parallellutgave. Dette unntaket gjelder i hovedsak for språkfag. Her må det gjøres en skjønnsmessig vurdering i forhold til hvor mye av teksten som er på norsk, det understrekes at det vil skulle en del til før vilkåret om "en mindre del" er oppfylt.

§ 17-3 Ansvar til skoleeigar

Skoleeigar har ansvaret for at retten til eleven til læremiddel på si målforma blir oppfylt etter §§ 17-1 og 17-2. Dette gjeld uavhengig av kor mange elevar som brukar bokmål og nynorsk i kommunen eller fylkeskommunen. Skoleeigar skal ha eit forsvarleg system, jf. opplæringslova § 13-10, for å sikre at retten til eleven blir oppfylt.

Merknad til § 17-3 Ansvar til skoleeigar

Paragraf 17-3 regulerer skoleeiers ansvar. Dette er en tydeliggjøring av ansvaret og viderefører tidligere § 17-5. I første punktum presiseres det at skoleeier har ansvaret for at elevens rett til læremiddel på egen målform oppfylles, jf. §§ 17-1 og 17-2. Dette innebærer at skoleeier ved innkjøp av læremidler må sikre at disse foreligger på begge målformer og at elevene får læremidler på ønsket målform, forutsatt at ikke unntaksbestemmelsene kommer til anvendelse. Det understrekes også at det ikke er tilstrekkelig at elever som skal ha læremidler på nynorsk får disse en måned etter elever som skal ha læremidler på bokmål, jf. kravet om læremiddelet skal foreligge på begge målformer "til same tid". Det er viktig at skoleeier ved innkjøp av læremidler sikrer at læremidler i bokmål og nynorsk foreligger og kun kjøper læremidler som er i samsvar med reglene i §§ 17-1 og 17-2.

Postadresse:
Postboks 9359 Grønland, 0135 OSLO
Besøksadresser:
Schweigaards gate 15 B, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:
+47 23 30 12 00
Telefaks:
+47 23 30 12 99

E-post:
post@utdanningsdirektoratet.no
Internett:
www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:
7694 05 10879
Org.nr.:
NO 970 018 131 MVA

Dato: 20.08.2010

Vår saksbehandler: Kjersti Botnan Larsen

Videre er det tydeliggjort i annet punktum at skoleeiers plikt gjelder uavhengig av antall elever som bruker nynorsk eller bokmål. Det er ikke adgang til å fravike kravet på grunnlag av antall brukere i kommunen/fylket. Dette innebærer at også skoleeiere med få eller ingen brukere av en målform, kun kan kjøpe inn læremidler som foreligger på begge målformer.

I tredje punktum er det presisert at skoleeier skal ha et forsvarlig system, jf. opplæringsloven § 13-10, som sikrer elevenes rett. Kravet til forsvarlig system er inntatt av pedagogisk grunner. Dette kravet følger allerede av § 13-10.

Med vennlig hilsen

Annemarie Bechmann-Hansen
divisjonsdirektør

Cathrine Børnes
avdelingsdirektør

Rundskrivet er offentliggjort på Utdanningsdirektoratets hjemmeside
<http://www.utdanningsdirektoratet.no> (Vis Rundskriv i menyen)

Postadresse:
Postboks 9359 Grønland, 0135 OSLO
Besøksadresser:
Schweigaards gate 15 B, Oslo
Britveien 4, Molde
Parkgata 36, Hamar

Telefon:
+47 23 30 12 00
Telefaks:
+47 23 30 12 99

E-post:
post@utdanningsdirektoratet.no
Internett:
www.utdanningsdirektoratet.no

Bankgiro:
7694 05 10879
Org.nr.:
NO 970 018 131 MVA